

ДР ГИДЕОН ВАН ДАЈК,
ПРОФЕСОР ВОЈНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ

ПУТ ДО ВОЈНИКА БУДУЋИ

Ускоро ће војна психологија бити један од битнијих предмета у свету. Развој нових ратова и нови изазови наводе многе људе да нас питају како разумемо ментални склоп бомбаша самоубице или зашто људи изазивају ратове у име Алаха и раде ирационалне ствари. Морамо дати одговор и на то како, као војна сила, да поступамо у складу с Женевском конвенцијом и законом о људским правима, када људи с којима се сукобљавамо за то не маре. Војно руковођење и његов развој биће изазов војне психологије у наредних педесет година, јер се разноликост и комплексност ратова све брже мењају. Понекад мислим да нисмо свесни могућности које поседујемо, истиче предавач на Катедри за војну психологију Факултета војних наука Универзитета Стеленбош из Републике Јужна Африка.

Професор др Гидеон ван Дајк, предавач на Катедри за војну психологију Факултета војних наука Универзитета Стеленбош из Републике Јужна Африка, био је крајем фебруара гост нашег министарства одбране. Током посете српској престоници одржао је низ предавања слушаоцима Генералштабног и Командно-штабног усавршавања, кадетима Војне академије и психолозима у систему одбране.

Посету једног од најцењенијих војних психолога данашњице иницира-

ло је Одељење за развој психолошке делатности Сектора за људске ресурсе, чији су запослени на тај начин добили прилику да чују искуства човека чија је војна служба почела пре четрдесетак година, за време јужноафричког рата с Анголом, као командир пешадијског вода. После тога започео је психолошко образовање – завршио трогодишње основне студије, затим две године мастер студија и докторске у области клиничке психологије. Радио је на селекцији, управљању траумом, индивидуалном саветовању, брачном и породичном саветовању у медицинској

НОСТИ

команди јужноафричке војске. Од 1996. године предаје на Факултету војних наука Универзитета Стеленбош, данас најјачем научноистраживачком центру у Африци.

Посету проф. Ван Дајка искористили смо да га, најпре, питамо о улози психолога у његовој војсци и значају војне психологије?

– Нови изазови и ратови чине војну психологију императивом за сваког војника на свету, као и за њихове породице. Пре почетка војних операција, војна психологија има изу-

зетан значај у селекцији и у психоедукацији, односно у развијању чврстине и отпорности снажне и стабилне личности. Психоедукацијом треба да повећамо осетљивост и боље разумевање трауме, то јест посттрауматског стресног поремећаја (PTSD) и обезбедимо стицање вештина управљања стресом. Развили смо и скуп вештина за психолошку прву помоћ, што може бити од користи у мировним операцијама.

Добром селекцијом, а потом и психоедукацијом, обезбеђује се правилно прилагођавање захтевима

посла, нарочито у процесу обуке. У току операције, психолог мора да изађе из канцеларије и укључи се у њен ток, да „омирише прашину, крв и нафту“. Добра је идеја да свака операција има психолошки план, који је синхронизован с планом команде и безбедносне заштите. Командант мора знати шта је психолошки план током операције да би се проценио ниво стреса, борбене спремности, морала и мотивације. Резултати се користе да би се дала повратна информација команданту. Уколико је низак ниво морала и борбене спремности, он се мора кориговати и поново успоставити тражени ниво. Такође, ако дође до трауматских догађаја, инцидента услед пуцњаве, борбе, треба обезбедити предах и подесан психолошки дебрифинг. Уколико постоји потреба за клиничким третманом, особу треба упутити на тријажу, тако да се заштити ниво борбене спремности и ментално здравље људи. То се ради током операције.

После операције потребно је много више ангажовати се за поновно сједињавање породица, као и за проверу менталног стања људи, због могућег „незавршеног посла“ с PTSD-ом и високим нивоом стреса. Уколико се тензија не разреши, људи ће је „избацити“ код куће, насиљем у породици, злоупотребом алкохола и дроге, те ћемо имати токсичне, болесне животе војних породица, што није добро ни за наредну операцију када је људима преко потребна подршка јединице и породице. Зато војни психолози морају бити укључени у припреме пре, за време и након операције, да би осигурали висок ниво борбене спремности и менталног здравља војника, али и њихових породица.

◉ *Шта је најважније за превентивни рад у војној јединици?*

– Добра селекција јесте први и најважнији корак у превенцији и заштити менталног здравља, јер је веома важно усклађивање људи са захтевима посла. Психолошка процена увек је више од процене способности. Такође, војни психолози морају више сарађивати са инструкторима и у процесу обучавања. Ако желимо да променимо

СТАНДАРДИЗОВАН УПИТНИК

Професор др Гидеон ван Дајк је од 1996. године на Факултету војних наука Универзитета Стеленбош, који је најјачи научноистраживачки центар у Африци. До сада је извео петнаест младих будућих војних психолога из Африке до нивоа мастера. Осим едукације, посвећен је истраживањима и сарадњи с другим универзитетима.

– У сарадњи с Универзитетом Макарере из Уганде и с Универзитетом Јумеј из Камеруна развили смо сопствени упитник за процену борбене спремности, који је стандардизован у Африци. Заједнички смо унифицирали и начин рада са борцима, а тренутно је тежиште на успешном лидерству, мотивацији за војни посао и коренима психотрауматизма – наводи војни психолог из Јужне Африке, који се бави и истраживањем и психологијом самохраних родитеља у војсци.

филозофију обуке, морамо да почнемо с образовањем инструктора. Најпре треба променити обуку засновану на принципу застрашивања и применити принцип поверења. У борби и после ње потребно је поверење да би људи превазишли тешку ситуацију. Морају бити свесни правила из односа поверења и поштовања, а не из страха. Психолози морају допринети да се филозофија обучавања заснује на принципу позитивног прекора, како се не би уништало самопоуздање људи уколико нешто погрешно раде. Приликом психоедукације, током обуке, требало би да тежиште буде на развоју руковођења како би руководиоци схватили да су амортизер између трупе и психопатологије, да би спречили висок ниво стреса и PTSD. Потребно је радити и на развоју менталне чврстине, отпорности и вештина управљања стресом, што се пре може постићи током обуке него у рату, у планираној операцији. У јединици се у знатној мери могу применити различити превентивни програми о родитељству, начину рада са адолесцентима и решавању породичних конфликата, као и конфликтима између родитеља и партнера.

○ *Какве су могућности за истраживања у војној психологији, чак и у рашним условима?*

– Управо је суштина војне психологије у њеној применљивости на терену. Због тога војни психолози морају ближе сарађивати са командантима

ради препознавања потребе за истраживањем. На тај начин разрешава се однос између теорије и истраживачког питања. Да бисте показали напредак, морате емпиријски доћи до резултата, како то не би била случајност. Интеракција између захтева на терену, хипотетичких истраживачких питања и емпиријских резултата, показате прогресију и учинити рад војних психолога релевантнијим, али ће, истовремено, створити и велико поверење и велика очекивања команданта од војних психолога када је реч о долажењу до одговора.

У борби припадници јединица морају веровати команданту. Неопходно је и да психолози покажу да им команданти могу веровати, јер им дају одговоре за дешавања на терену, на основу емпиријских истраживања.

Проблем с војном психологијом на нивоу јединице јесте у томе што нема довољно теоријске дубине. Људи не мисле довољно на теоријском нивоу, већ субјективно траже одговоре, што није увек емпиријски веродостојно. Због тога заступам комбинацију добре теорије и неопходног емпиријског истраживања, да би се добили одговори за потребе команданата, али и да они схвате важност психолога и војне психологије.

○ *На чему се заснива и како се моделује каријерни развој у савременој војсци?*

– Неопходно је побринути се за каријерни пут официра у трупи. Најва-

жније је да „подесите“ њихов профил према специфичностима посла. На пример, добро је да на логистици тежиште буду области као што су рачуноводство, финансијска ревизија, менаџмент; на управљању људским ресурсима – војна психологија, право, разлике у култури; за пилоте и особе које се баве информатичким пословима – природне науке, физика и математика...

Каријерни пут у војсци мора бити стратешка одлука, заснована на потребама за одговарајућом војном обуком и проверена на терену. У прошлости је то била припрема људи за конвенционално ратовање. И даље нам је то потребно, али не и довољно, јер уколико се припадници ангажују за мировне операције или нове ратове, потребно је да владају и другачијим вештинама. Значајни су им тада и општа култура, односно знање, а не само специјализована војна обука. Људи морају разумети макropolitичку средину, културу и културне разлике, на пример на Кипру или у Централноафричкој Републици. Морају бити осетљиви за религију и разлике у вредностима једне земље. Зато улога образовања постаје све важнија. Обука и образовање морају подржавати једно друго у каријерној путањи официра, а то ће зависити од одлуке највишег руководства и од војнообразовне филозофије.

Ако анализирамо амбијент Вест Поинта, где не постоји веза с цивилним универзитетом, и даље говоримо првенствено о војној обуци. У Јужној Африци, примера ради, осим обуке у војном амбијенту додатно образујемо људе и на Факултету војних наука. На том факултету имамо 16 предмета, попут војне психологије, војне историје, војног права, војне стратегије, политичких наука, рачуноводства, финансијске ревизије, физике, математике, компјутерске науке и слично. Такви предмети проширују видике војника и изван терена и изван граница његове земље, односно оспособљавају га да схвати средину у којој извршава задатак, поготово у мировним мисијама.

Област нових ратова веома је изазовна и доноси новине за већину људи, јер у доброј мери непријатељи нису више у униформи. Зато је потребно да образујемо људе из области војне ети-

ке, руковођења и међународног војног права, да би, на пример, у Камеруну или Алжиру донели етички исправне одлуке, у складу с међународним координатама. То захтева више од војне обуке – треба обучити и образовати људе за нове ратове.

☉ *Какав, онда, њ треба да буде њрофил официра у будућности?*

– Као клинички психолог сматрам да официр, најпре, мора имати способност да се избори у стресним ситуацијама, што је у домену личности познато као его-снага, савесност, што значи да ће особа на дисциплинован начин користити унутрашње механизме контроле како би се носила с изазовима на терену. Затим следе ментална чврстина, отпорност и самоефикасност. Тај скуп аспеката личности морате имати ако говорите о спремности за војни позив. Предност јесте уколико изаберете људе с потенцијалом за лидерство, што се не може увек развити. У условима мировних операција или новим ратовима, у случају блокаде или конфронтирања, сваки припадник једи-

нице мора да има лидерски потенцијал, вештине и способност доношења независних одлука. Ради добре прилагођености послу морамо имати особе са способностима и интересовањима које захтева предвиђени профил. Такође, потребно је да ради одговарајуће селекције развијемо упитнике високе поузданости.

Као земље које су прошле ратове, неопходно је да употребљавамо инструменте за процену психолошке рањивости да бисмо боље заштитили наше војне снаге од појаве психопатологије. Такође, морамо обратити пажњу на веома осетљиву тему у вези са деструктивним утицајем појединих поремећаја личности у војној средини. То може изазвати рат, уништити животе људи. Психолози треба да преузму етичку одговорност како би спречили „токсичност“ у руководећим профилима у систему. Дакле, циљ је спречавати рат, а не изазивати га.

☉ *Да ли њо значи да њ треба најусѡији ѡрадиционални модел селекције и ѡрименији савременији ѡрсиуи?*

– Психолози треба да су довољно компетентни да ураде одговарајућу процену прилагођености послу, у односу на различите задатке и захтеве. На пример, чувар ће морати да задовољи различите захтеве у односу на пешадинца, припадника специјалне јединице или оперативца. По завршетку селекције и поуздане процене прилагођености захтевима посла, људи морају да заврше напорну обуку, јер је само то начин да се војни психолози увере да ли су резултати у складу с условима обуке и понашањем на терену. На тај начин војна психологија постаје значајна и за инструкторе и команданте јединица.

За војску је потребно да кандидати имају развијене интрапсихичке способности као што су интелектуалне, снага личности... Они с нижим нивоом тих способности мораће да их током образовања и обуке надокнаде. Ако искомбинујете искуство и академску бриљантност, направите бољи „производ“.

Нада МАРКОВИЋ
и Дејан ВУЧИНИЋ

Транскрипт и превод приредила
Андријана ВЛАЧИЋ

Професор Ван Дајк са нашим војним психолозима

